

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان پایه ششم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته‌باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...)، می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیامهایی که بدون این فعالیتها میسر نیست، و البته فراموش نمی کنیم که کلاسهای داستان نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکانمان را هر چه زیباتر، رنگارنگتر و غنیتر کنیم و با قدرت داستان نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آنها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

کوه پنج مرحله‌ای از پنج مرحله «شروع - ساختن - مشکل - فرود - پایان» تشکیل می‌شود.

شروع: داستان چگونه آغاز می‌شود. کاراکترها و شخصیت‌ها را معرفی کنید. آشنا کردن خواننده با محل وقوع داستان. خلق حال و هوا یا فضای اولیه‌ی داستان. تعارض و مشکل چگونه ایجاد می‌شود؟ اشاره‌ای به اتفاقاتی که قرار است رخ دهد.

ساختن / مقدمه چینی: در این قسمت چند حادثه رخ می‌دهد. شخصیت‌ها شروع به کار می‌کنند. این وضع ممکن است نسبتاً کوتاه باشد یا مدتی ادامه یابد. با این شیوه شخصیت‌ها جا می‌افتند. شاید یک اشاره و آماده سازی باشد تا خواننده به مشکل / بلا تکلیفی که در داستان قرار است اتفاق بیفتد آگاه شود.

مشکل / نقطه اوج / بلا تکلیفی: درگیری اصلی رخ می‌دهد. اتفاق وحشتناکی می‌افتد. درگیری یا مشکلی وجود دارد، یا اتفاق نمایشی رخ می‌دهد. شخصیت اصلی باید با تعارض‌ها روبه‌رو شود. در بعضی داستان‌ها چند مشکل و مسئله وجود دارد. مشکل بزرگ و مشکل کوچک.

یک قصه برای بچه‌ها بخوانید و از آن‌ها بخواهید سه مرحله‌ی فوق کوه داستانی را در آن‌ها پیدا کنند. می‌توانید از کتاب‌های کانون پرورش فکری کودک و نوجوان استفاده کنید. از قصه‌ی زیر نیز می‌توانید استفاده کنید.

«در یک روستای کوچک، دختری به نام لیلیا زندگی می‌کرد. او عاشق گل و گیاه بود و دوست داشت یک باغ پر از گل‌های رنگارنگ داشته باشد. (شروع) به همین خاطر بذره‌های مختلفی از گل‌های مختلف جمع کرد و تصمیم گرفت آن‌ها را در گوشه‌ی باغ پدرش بکارد. او با شور و شوق شروع به کاشتن بذرها کرد و هرروز به آن‌ها سر می‌زد تا ببیند اوضاع چه‌طور است. (ساختن / مقدمه چینی) یک روز وقتی به باغ آمد دید گل‌هایی که تازه سر از خاک بیرون آورده بودند غیب شدند. او ناراحت شد. رفت تا ماجرا را به دوستش مطهره بگوید. متوجه شد که گل‌های خانه‌ی آن‌ها هم غیب شدند. لیلیا و مطهره تمام روستا را گشتند و فهمیدند این مشکل برای همه اتفاق افتاده است. آن‌ها باغ‌ها را یک به یک گشتند، تا به آخرین باغ روستا رسیدند. آن‌جا دیوی را دیدند که در حال کندن گل‌های باغچه بود. بچه‌ها دیو را دنبال کردند. اما او دوید و پشت درخت‌ها از جلوی چشم بچه‌ها غیب شد. (مشکل / نقطه‌ی اوج / بلا تکلیفی) ...»

داستان فوق کامل نیست و صرفاً سه مرحله‌ی ابتدایی کوه داستان را در خود دارد. از بچه‌ها بخواهید قصه را تحلیل کنند و مراحل کوه داستان را در آن پیدا کنند. سپس به آن‌ها بگویید حدس بزنند ادامه‌ی داستان چگونه خواهد بود. (این نکته را به آن‌ها بگویید که پس از نقطه‌ی اوج و مواجهه با مشکل، راه‌حل‌های متفاوتی می‌توان در نظر گرفت که با توجه به سلیقه‌ی نویسنده، می‌توان متفاوت باشد.)

تمرین:

از بچه‌ها بخواهید شخصیت پردازی کرده، برای شخصیت‌شان مشکل پیدا کنند و با توجه به آن، شروع یک داستان را بنویسند. سپس برگه‌ها را جمع کنید و به صورت تصادفی بار دیگر بین بچه‌ها توزیع کنید. حالا از آن‌ها بخواهید برای شروع‌هایی که در دست‌شان هست، مقدمه چینی خلق کنند. بار دیگر برگه‌ها را جمع کنید و به صورت اتفاقی بین آن‌ها پخش کنید. پس از

نگارش مشکل و نقطه‌ی اوج؛ نوشته‌های بچه‌ها را جمع کنید و پس از خواندن آن‌ها و گفتگو بین بچه‌ها، تا هفته‌ی بعد نگه دارید.

کوه داستان پنج مرحله‌ای ۲

یکی از مهم‌ترین بخش‌های کوه داستان، فرود و گره‌گشایی است. در واقع در این مرحله، بچه‌ها مشکلی که برای قهرمان طراحی کردند را حل می‌کنند. بهترین حالت این است که زمان به وجود آوردن مشکل به راه حل آن فکر نکنیم تا مشکل بزرگ و باورپذیر باشد. حالا باید برای مشکلی که خودمان درست کردیم راه حل پیدا کنیم.

فرود/ گره‌گشایی: مشکل داستان یک سلسله حوادث به وجود می‌آورد که منجر به گره‌گشایی می‌شود. مشکل باید به نحوی برطرف شود. همه چیز باید روبه‌راه شود.

به دانش‌آموزان تان توضیح بدهید که مهارت حل مسئله همان‌طور که در زندگی واقعی به کار می‌آید، در قصه نویسی هم به ما کمک می‌کند. یک شخصیت و یک مشکل طراحی کنید. امکاناتی در اختیارش قرار بدهید و از بچه‌ها بخواهید او را کمک کنند تا این مشکل را حل کند. برای مثال:

- شخصیت: آرمان؛ پسر بچه‌ی نوجوان باهوش، کتاب‌های زیادی خوانده و اطلاعات عمومی بالایی دارد و ورزشکار است. او یک کوله به همراه دارد که داخلش ذره‌بین، چراغ قوه، قمقمه‌ی آب، سوت و کبریت دارد.
- مشکل: کره اسب او از خانه بیرون رفته و در جنگل گم شده است. آرمان برای پیدا کردنش به جنگل رفته و حالا خودش گم شده است. در همان حال، یک موجود عجیب و غریب به او نزدیک می‌شود.

پایان: مشکلی که برای شخصیت اصلی اتفاق افتاده (ترجیحا) به خیر و خوشی تمام می‌شود. شخصیت اصلی متحول می‌شود. داستان نوعی پایان تفکربرانگیز دارد. پایانی که خواننده درباره‌ی اتفاقاتی که رخ داده، تاثیری که این اتفاقات روی شخصیت‌ها داشته، چیزهایی که آموخته‌اند و تغییراتی که کرده‌اند، تامل کند. پایان نشان می‌دهد که وضعیت چگونه از شروع داستان تا پایان آن تغییر کرده است.

دانش‌آموزان با دنبال کردن این مراحل، می‌توانند یک داستان کامل بنویسند و جوانب مختلف آن را مورد بررسی قرار دهند.

نکته: مربی عزیز توجه داشته باشید داستان نویسی باید سرگرم کننده و جذاب باشد. نباید شبیه تکلیف خانه یا کارهای مدرسه به نظر برسد. دست بچه‌ها را در مورد هر چیزی که فکر می‌کنند می‌تواند داستان جالبی باشد باز بگذارید و از آنان در نوشتن حمایت کنید چه یک داستان چند خطی باشد و چه یک داستان چند صفحه‌ای.

تمرین:

ادامه‌ی تمرین درس قبل را در این جلسه انجام بدهید. برگه‌هایی که بچه‌ها در آن‌ها بر اساس سه مرحله‌ی اول کوه داستان قصه نوشته بودند را بار دیگر بین‌شان توزیع کنید و از آن‌ها بخواهید فرود و گره‌گشایی آن را بنویسند. سپس بار دیگر برگه‌ها را جمع آوری و توزیع کرده تا بچه‌ها پایانی بر آن قصه بنویسند.

قصه‌ها را بخوانید و بر اساس کوه داستانی تحلیل کنید.